

Василь Дем'янишин

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль,
Україна
v.g.demianyshyn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2140-1925

Василь Дем'янишин

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль,
Україна
v.v.demianyshyn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7485-0177

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСОВИМИ РЕСУР- САМИ

Постановка проблеми. Публічні фінансові ресурси є серцевиною публічних фінансів і забезпечують їхнє функціонування. Із зростанням обсягів публічних фінансів, розширенням сфери їх впливу на фінансові процеси у суспільстві збільшуються й обсяги публічних фінансових ресурсів та ускладнюються проблеми управління ними. Проблеми публічних фінансових ресурсів розглядають всі науковці, які досліджують фінансові явища та процеси, пропонують свої підходи до трактування економічної сутності публічних фінансових ресурсів, їхнього складу та впливу на соціально-економічні процеси у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У більшості наукових публікацій такі вітчизняні вчені, як О. Василик [1; 2], С. Джерелейко [3], Я. Дропа [4], В. Коваленко [5], Г. Кучер [6], О. Рожко [7], П. Степанюк [8], А. Хомутенко [9], І. Чугунов [10] та

інші, свої дослідження фінансових ресурсів пов'язують із сутністю та функціями фінансів.

Однак, аналізуючи результати наукових публікацій, присвячених публічним фінансовим ресурсам, можна зробити висновок про відсутність єдиних поглядів на сутність, форму, зміст цих ресурсів, а також про їхній склад і способи впливу на економічну та фінансову діяльність суб'єктів фінансових відносин. Це негативно відображається на якості теоретичних досліджень, та практичній діяльності суб'єктів економічних відносин і їхній вплив на соціально-економічний розвиток держави.

Метою наукового дослідження проблем розвитку управління публічними фінансовими ресурсами у контексті розвитку цифровізації суспільства є розробка теоретичних та методологічних підходів до сутності публічних фінансових ресурсів, стратегічних орієнтирів розвитку цифровізації системи управління ними у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи теоретичне наповнення змісту публічних фінансових ресурсів доцільно виходити з аналізу двох складових цього поняття, а саме, ресурси і публічні фінанси. В економічній науці і практиці під ресурсами розуміють все те, що можна використовувати для виробничих процесів. Найважливішими рисами ресурсів вважають: процес суспільного виробництва та утворення споживної вартості визначає потребу в ресурсах; рівень розвитку продуктивних сил суспільства визначає структуру ресурсів та їхню динаміку; вартісне відтворення ресурсів передбачає їх якісний вибір.

Публічні фінанси в економічній літературі розглядають як сукупність розподільчих відносин, пов'язаних з розподілом і перерозподілом ВВП з метою формування і використання централізованих та децентралізованих грошових фондів для забезпечення якісного виконання всіма суб'єктами публічного сектору економіки своїх функцій. Сутність публічних фінансів проявляється за допомогою фінансових потоків, спрямованих на формування і використання грошових фондів. Зміст публічних фінансів розкривається через централізовані і децентралізовані

грошові фонди публічного сектору економіки, які у своїй сукупності складають публічні фінансові ресурси. Таким чином публічні фінансові ресурси є матеріальним виявом сутності публічних фінансів і відображають їхній зміст.

У сучасній економічній літературі можна виділити п'ять підходів, за допомогою яких вітчизняні вчені розглядають зміст фінансових ресурсів.

Перша група економістів під фінансовими ресурсами публічного сектору економіки вважають їхні грошові кошти. Ми підтримуємо думку тих економістів, які вважають подібні погляди не конструктивними. Так наприклад С. Джерелейко, В. Лопатовський, В. Шпильовий справедливо стверджують: «Ототожнення понять «фінансові ресурси» та «грошові кошти» є недоцільним ... Ототожнюючи фінансові ресурси з грішми, значно звужують поняття «фінансових ресурсів», адже до їх складу входять не лише наявні, але й потенційні грошові кошти ...» [3, с. 135].

Друга група науковців під фінансовими ресурсами розуміють активи, грошові кошти авансовані в основні засоби та оборотні кошти або капітал. Ми вважаємо що фінансові ресурси з позиції капіталу розглядати недоцільно, так як між ними існують істотні відмінності. Ці ресурси є джерелом капіталу.

Третя група вчених вважають що фінансові ресурси, з одного боку є результатом розподілу і перерозподілу ВВП, а з іншого – це сукупність грошових доходів і нагромаджень. На нашу думку, таке твердження є дуже дискусійним оскільки грошові доходи, нагромадження не мають цільового призначення, тому не є фінансовими ресурсами, а тільки їхніми окремими джерелами.

Четверта група вчених під фінансовими ресурсами розуміють грошові кошти у фондовій і не фондовій формах. Ми вважаємо, що не фондова форма ресурсів не може відноситися до фінансових ресурсів, оскільки останні є змістом категорії фінанси.

П'ята група вчених під фінансовими ресурсами вважають сукупність грошових фондів усіх суб'єктів фінансових відносин. Так, наприклад, С. Джерелейко, В. Лопатовський, В. Шпильовий вважають, що «...фінансові ресурси виступають матеріальним

носієм фінансових відносин» [3, с. 135]. О. Василик та К. Павлюк стверджують, що фінансові ресурси, це «...фонди грошових засобів, що формуються суб'єктами господарювання, державою та населенням і використовуються для розширеного виробництва, матеріального стимулювання працівників, задоволення соціальних потреб, витрати на оборону й державне управління тощо» [2, с. 196].

Ми підтримуємо думку таких вчених. Оскільки фінанси є важливою формою економічних відносин, вона тісно пов'язана з функціонуванням грошей, але не є грошима. Гроші є категорія обміну і появляється з обміну. Фінанси з'являються на основі руху вартості. Не дивлячись на те, що фінансові операції здійснюються з допомогою грошей, однак гроші самі собою не можуть відображати сутність фінансів. Постійний, безперервний, самостійний рух вартостей у грошовій формі породжує фінанси як об'єктивну економічну категорію.

Таким чином фінанси як економічна категорія проявляється за допомогою грошового характеру усіх фінансових відносин. При відсутності грошей не може бути фінансів. Досліджуючи фінанси ми бачимо тільки найбільш значиму властивість грошей – бути найвищою формою вартості. Саме це характеризує фінанси як об'єктивну економічну категорію, зумовлюючи їхню істотну відмінність від грошей.

Процес нагромадження і використання публічних фінансових ресурсів здійснюється через грошові фонди, що мають цільове призначення. За допомогою формування і використання грошових фондів держава може якісно та кількісно впливати на задоволення різноманітних економічних інтересів як суспільства загалом, так і всіх його членів.

Будучи публічні фінансові ресурси у фондовій формі як носіїв об'єктивних фінансових відносин дає змогу виділити публічні фінанси із сукупності розмаїтих розподільчих категорій. Отже, найважливішою ознакою публічних фінансів є те, що фінансові відносини безпосередньо пов'язані з формуванням і використанням грошових фондів строго цільового призначення, що в сукупності утворюють фінансові ресурси.

Таким чином, ми вважаємо, що публічні фінансові ресурси, це сукупність грошових фондів, утворених в результаті розподілу і перерозподілу ВВП публічними суб'єктами фінансових відносин для забезпечення виконання їх завдань, функцій і зобов'язань. Держава не може обійтися без фінансових ресурсів і не може повноцінно виконувати свої конституційні функції. Тому державні інституції повинні сформувати такий ефективний механізм управління публічними фінансовими ресурсами, який би дав можливість якісно впливати на управління всіма соціально-економічними процесами.

Для реформування системи управління публічними фінансовими ресурсами важливе місце займає цифровізація системи управління публічними фінансами. На наявність значних проблем у побудові сучасної ефективної системи керівництва інформаційними технологіями з метою активної підтримки та розвитку прозорої системи управління публічними фінансами було звернено у такому нормативному документі, як «Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р [12]. Цим документом визнані такі недоліки цифрової трансформації управління публічними фінансами:

«— відсутність інтеграції між системами Мінфіну і центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів, у режимі реального часу;

— відсутність автоматизованого інформаційного обміну з багатьма державними установами;

— відсутність єдиного сховища даних з актуальною інформацією, доступною для Мінфіну і центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів;

— застарілість окремих платформ;

— низький рівень автоматизації внутрішніх процесів і великий обсяг використання паперових носіїв;

— недостатнє кадрове забезпечення»[12].

У результаті проведення аудиту стану використання інформаційних технологій виявлено дуже багато проблем, які заважають становленню якісної цифрової трансформації системи управління публічними фінансовими ресурсами.

Найважливішими проблемами є відсутність належної інтеграції у режимі онлайн між окремими інформаційними системами. В Україні не було єдиного сховища даних з потрібною інформацією, окремі платформи були застарілими, не було автоматизованого інформаційного обміну з усіма державними установами, для великого обсягу інформації використовувалися паперові носії.

Небуло напрацьовано єдиних підходів до проектування ефективних інформаційних систем для їх інтеграції в єдину інформаційну систему управління в системі Міністерства фінансів України.

На застарілій і неточній програмній платформі здійснювалося формування державного бюджету. Не було автоматизовано проведення моніторингу та належної оцінки фінансових ризиків, здійснення їх стрес-тестування, неавтоматизовані процедури державного фінансового контролю.

В системі управління публічними фінансами були відсутні ефективні IT-рішення, спрямовані на оптимізацію управлінських технологій державного фінансового контролю. Не було автоматизовано обмін необхідною інформацією з іншими органами державної влади.

Міністерство фінансів України не у повному обсязі впливало та контролювало в сфері IT-систем та IT-проектів інших органів виконавчої влади, тому спостерігалася неузгодженість розвитку інформаційних технологій Міністерства фінансів України, Державної фінансової служби України, Державної митної служби України, Державної аудиторської служби України, Держфінмоніторингу, що відображалось на дублюванні рішень та інформаційних потоків. Така неузгодженість призвела до невідповідності більшості форматів обробки інформації, порушення принципу інтероперабельності всіх інформаційних ресурсів.

Критично недостатнім було кадрове забезпечення розвитку інформаційно-телекомунікаційних систем всього фінансового апарату держави.

У зв'язку з цим напрями здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління публічними фінансовими ресурсами передбачали такі заходи:

«– впровадження єдиних ІТ-стандартів, розбудова Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи системи управління державними фінансами;

– перехід на впровадження електронних послуг, зокрема впровадження сервісної моделі надання ІТ-послуг, орієнтованої на користувача;

– реалізація першочергових проектів для забезпечення виконання пріоритетних завдань Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467;

– унеможливлення впливу людського фактора на автоматичну обробку інформації;

– збереження та підсилення кадрового потенціалу;

– захист інформації, яка обробляється в Єдиній інформаційно-комунікаційній системі системи управління державними фінансами» [11].

Метою, цілями та завданнями нормативного акту уряду «Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р є: «...побудова сучасної та ефективної системи управління інформаційними технологіями для забезпечення підтримки і подальшого цифрового розвитку ефективної та прозорої системи управління державними фінансами.

Результатом реалізації цієї Стратегії повинне стати запровадження Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи системи управління державними фінансами, побудованої на інтероперабельності електронних інформаційних ресурсів з одночасним комплексним захистом інформації, дотриманням

технологічної незалежності і забезпеченням обміну інформацією в режимі реального часу.

Ця Стратегія визначає напрями та завдання, спрямовані на модернізацію та розвиток ІТ-складової Мінфіну та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів, з урахуванням положень...» [13].

Кабінет міністрів України визначив стратегічні принципи розвитку інформаційних технологій у системі управління публічними фінансовими ресурсами різних сфер цифровізації.

Так, у сфері бізнес-логіки інформаційних систем діятимуть такі принципи:

- «–перативність і доступність необхідної інформації в режимі он-лайн для прийняття управлінських рішень;

- забезпечення інформаційної інтеграції на рівні інформаційних систем, в автоматичному режимі он-лайн;

- узгодженість проєктів, відсутність дублювання інформаційних потоків і систем;

- удосконалення ризик-орієнтованого підходу до виконання бізнес-правил на основі технологій роботи з великими обсягами даних, зменшення впливу людського фактора;

- відкритість і зручність доступу до публічної інформації, використання сучасних каналів комунікації та персоналізації надання інформації» [13].

У сфері архітектури інформаційних систем базовими будуть такі принципи:

- «– використання готових програмних рішень та платформ або подальше доопрацювання вже діючих власних розробок (з поступовим переходом на відкритий вихідний код) для впровадження автоматизації бізнес-процесів;

- наявність єдиного централізованого сховища даних та використання сучасних, гнучких інструментів для підготовки та аналізу звітності (система підтримки прийняття рішень);

- створення конкурентного середовища (програмні продукти повинні бути задокументовані відповідними специфікаціями з

використанням міжнародних та державних стандартів, передбачати можливість використання інтерфейсу прикладного програмного забезпечення для підключення до онлайн-сервісів, у тому числі з використанням системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта», програмний код та документація до нього можуть бути відкритими та розміщені в публічному репозиторії з дотриманням відповідних вимог законодавства з питань захисту інформації);

– збалансованість рівня витрат на програмне забезпечення з витратами на ІТ-інфраструктуру, забезпечення ліцензування програмного забезпечення, що використовується» [13].

У сфері ІТ-управління принципами побудови будуть:

«– впровадження нової моделі управління ІТ з використанням сучасних підходів до управління проектами для забезпечення ефективної роботи ІТ-підрозділів, узгодженості та контрольованості ІТ-проектів, синергії від використання спільних рішень, підвищення керованості ІТ-процесів та оперативності доступу до інформації;

– наявність дієвої системи залучення, мотивації персоналу ІТ-підрозділів у сфері роботи з ІТ-проектами;

– удосконалення підходу до організації проектної діяльності у сфері інформаційних технологій – наявність офісу з управління проектами, наявність необхідних органів ІТ-управління для вирішення питань, пов'язаних з архітектурою систем та інфраструктури, управлінням змінами та ІТ-ризиками;

– проведення регулярного незалежного внутрішнього та зовнішнього аудиту інформаційних технологій та інформаційної безпеки» [13].

У сфері технічної інфраструктури основними принципами будуть:

«– забезпечення необхідного рівня відмовостійкості шляхом побудови основного та резервного центру обробки даних (з урахуванням положень щодо функціонування та розвитку Національного центру резервування державних інформаційних ресурсів), географічно віддалених один від одного, або за рахунок

впровадження гібридної інфраструктури: фізичні центри обробки даних органів виконавчої влади та хмарні сервіси;

– керування, адміністрування прикладного програмного забезпечення та ІТ-інфраструктури, автоматизований моніторинг усіх компонентів інфраструктури в основному та резервному центрі обробки даних забезпечується централізовано» [13].

У сфері кіберзахисту базовими принципами будуть:

«– забезпечення цілісності, доступності, конфіденційності та розмежування доступу до даних шляхом використання стандартів криптографічного захисту даних, у тому числі серії стандартів з інформаційної безпеки ISO/IEC 27000, та захищених каналів передачі даних під час обміну даними між системами та кінцевим користувачем;

– фіксація та відстеження історії будь-яких запитів та транзакцій, спрямованих на внесення змін до інформації, електронна ідентифікація користувачів, які вносили зміни до даних, захист від несанкціонованого доступу до інформації» [13].

Відповідно до стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року сформовано шість стратегічних цілей, їхні напрями, завдання, очікувані результати, які відображено у додатку Б.

Усукупності всі перераховані стратегічні цілі дають можливість сформулювати централізовану модель управління та розвитку ІТ-технологій. Ця модель полягає у централізованому наданні ІТ-послуг Міністерству фінансів України та всім суб'єктам Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄІТС) системи управління публічними фінансами самостійним структурним підрозділом апарату Міністерства фінансів України, який відповідає за адміністрування ЄІТС системи управління публічними фінансами, а також ІТ-установою, що входить до структури управління Міністерства фінансів України.

У сфері цифровізації Міністерство фінансів України виконуватиме такі функції:

«– координація діяльності з проектування, замовлення, створення, впровадження, модернізації та експлуатації інформаційно-

телекомунікаційних систем на базі промислових технологій, у тому числі питання захисту інформації в них;

- розроблення єдиних норм, правил і регламентів, необхідних під час створення та впровадження інформаційних ресурсів та інформаційно-телекомунікаційних систем, та здійснення контролю за їх дотриманням;

- розроблення ІТ-стратегії Мінфіну, участь у розробленні, погодженні та затвердженні програм стратегічного розвитку інформаційних технологій у Казначействі, ДПС, Держмитслужбі, Держаудитслужбі та Держфінмоніторингу;

- участь у розробленні ІТ-архітектури, планів розвитку та планів закупівель, впровадження механізмів, що дають змогу здійснювати контроль їх виконання;

- здійснення контролю вирішення питань, пов'язаних із навчанням та підвищенням кваліфікації ІТ-персоналу;

- здійснення контролю ефективності виконання завдань і використання ресурсів;

- погодження ІТ-бюджету;

- участь в організації та проведенні внутрішнього і зовнішнього ІТ-аудиту» [13].

ЄІТС системи управління публічними фінансовими ресурсами включатиме:

- всі функціональні облікові підсистеми Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної митної служби України, Державної аудиторської служби України, Держфінмоніторингу;

- транспортну телекомунікаційну мережу передачі даних;

- єдине міжвідомче середовище даних та вузол аварійного відновлення;

- приватну хмару системи управління публічними фінансами;

- комплексні системи захисту інформаційних підсистем ЄІТС системи управління публічними фінансами.

Найважливішим інструментом безпеки цієї системи може стати галузевий центр управління кібербезпекою для Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної

митної служби України, Державної аудиторської служби України, Держфінмоніторингу.

Для застосування світових практик ІТ-безпеки, моніторингу міжнародних рекомендацій з кібербезпеки періодично проводитимуться тестування стану безпеки.

Завданнями моніторингу реалізації стратегічних засад будуть: збір, узагальнення інформації про стан цифровізації; оцінка рівня цифровізації; оцінка впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на стан реалізації стратегії; оцінка якості виконання завдань цифровізації системи управління публічними фінансами.

Висновки. У результаті проведеного дослідження ми прийшли до таких висновків.

1. Під публічними фінансовими ресурсами доцільно вважати сукупність централізованих і децентралізованих грошових фондів, створених у результаті розподілу і перерозподілу ВВП публічними суб'єктами фінансових відносин для забезпечення кінцевої мети, виконання їхніх завдань, функцій і зобов'язань.

2. В результаті реалізації першої стратегічної цілі «Централізація управління ІТ шляхом впровадження єдиних ІТ-стандартів, розбудова Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи системи управління державними фінансами» очікуваними досягненнями повинні бути: підвищення рівня довіри населення до інституцій системи управління державними фінансами у результаті підвищення рівня прозорості і відкритості даних з використанням інформаційних технологій; підвищення якості державних сервісів та адміністративних послуг для суб'єктів звернення, а також налагодження міжвідомчої взаємодії між центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів, та іншими органами державної влади.

3. Практична реалізація завдань другої стратегічної цілі «Впровадження електронних послуг» у перспективі бажаним буде отримання таких результатів: розроблення плану-графіка переведення всіх адміністративних послуг, які надаються ДПС та Держмитслужбою, в онлайн-режим (у тому числі шляхом

інтеграції з Єдиним державним вебпорталом електронних послуг та інтегрованою системою електронної ідентифікації id.gov.ua).

4. Третя стратегічна ціль «Реалізація першочергових проектів для забезпечення виконання пріоритетних завдань Стратегії» дасть можливість домогтися таких очікуваних результатів: створення умов для повномасштабного запровадження комплексної системи моніторингу процесів митного контролю та митного оформлення товарів та транспортних засобів; підвищення рівня підтримки середньострокового бюджетного планування, надання користувачам зручних функцій під час роботи з інформаційною системою у процесі планування і виконання бюджету та звітування про його виконання; підвищення ефективності та швидкості проведення бюджетного процесу (місцевими фінансовими органами, розпорядниками бюджетних коштів, Мінфіном); підвищення ефективності використання бюджетних коштів шляхом підвищення результативності верифікації державних виплат тощо.

5. Четверта стратегічна ціль «Унеможливлення впливу людського фактора на автоматичну обробку інформації» спрямована на досягнення таких результатів: унеможливлення впливу людського фактора на автоматичну обробку інформації на рівні персоналу, який відповідає за адміністрування Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи системи управління державними фінансами без можливості доступу до первинних даних облікових систем суб'єктів системи управління державними фінансами, без доступу до модифікації ділових процесів, алгоритмів їх виконання тощо; підвищення кваліфікації (цифрових компетенцій) ІТ-персоналу.

6. Підвищення кваліфікації (цифрових компетенцій) ІТ-персоналу буде очікуваним результатом досягнення п'ятої стратегічної цілі «Збереження та посилення кадрового потенціалу з дотриманням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків для забезпечення підвищення рівня якості та доступності інформаційно-телекомунікаційних систем, що входять до складу Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи системи управління державними фінансами».

7. В результаті реалізації шостої стратегічної цілі «Інформаційна безпека в Єдиній інформаційно-телекомунікаційній системі Системи управління державними фінансами» очікуваними досягненнями повинні бути: реалізація єдиної політики інформаційної безпеки у суб'єктів Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи системи управління державними фінансами, що дасть змогу здійснювати автоматизовану обробку інформації, в тому числі з обмеженим доступом, відповідно до нормативно-правових актів у сфері захисту інформації; прийняття єдиних технічних рішень щодо реалізації складових частин Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи системи управління державними фінансами визначає необхідність використання спільних рішень щодо захисту інформації та створення єдиної для інформаційно-телекомунікаційних систем комплексної системи захисту інформації.

Література

1. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. К.: НІОС, 2000. 416 с.
2. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України: підручник. К.: НІОС, 2002. 608 с.
3. Джерелейко С. Д., Лопатовський В. Г., Шпильовий В. А. Дефініція понять «фінансові ресурси» та «грошові кошти». *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 131-138.
4. Дропа Я. Б. Фінансові ресурси національної економіки України: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 426 с.
5. Коваленко В. М. Фінансова система України: теорія, методологія, практика: монографія. ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 360 с.
6. Кучер Г. В. Державні фінансові ресурси: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
7. Рожко О. Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 360 с.

8. Степанюк П. А. Концептуальні основи формування системи управління фінансовими ресурсами сільсько-господарських підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Фінанси і кредит», 2008. 1. С. 11-19.
9. Хомутенко А. В. Сучасна парадигма управління державними фінансами України: монографія. К.: ФОП Гуляєва В. М., 2019. 384 с.
10. Чугунов І., Кучер Г. Фінансові ресурси державного сектора економіки. *Вісник КНТЕУ*, 2019. № 3. С. 40-52.
11. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-p>.
12. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-p#Text>.
13. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-p#Text>.